

NOVICE

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v sredo 29. avgusta 1855.

List 69.

Globoko oranje — zakaj in kadaj je dobro? *)

Globoko oranje je velika dobrota za kmetijstvo. Al dolgo niso gospodarji tega spoznali in marsiktera nasprotna misel je mogla pod koš iti, preden je pravo spoznal je prederlo štare in ukoreninjene vraže. Eni so se bali, da po globokem oranji pride mertvica na verh; drugi so prerokovali, da na to vižo se bo zemlja kmalo izpila; še drugi pa so rekli, da globoko oranje prizadeva veliko dela, pokvarja orodje itd., — in res! ker nekatere perve skušnje, po nevednosti slabo opravljene, so se slabo obnesle, so ljudje kazali na take njive, rekoč: lejte! da globoko orati ne velja nič.

Al umni angležki kmetovavci se po vsem tem niso dali vstrašiti, in po dobro izpeljanih skušnjah jim je obveljalo, neverne Tomaže spreobrniti, in globoko oranje se je jelo čedalje bolj razširjevati, tako, da sedaj vsak gospodar skerbí, da se mu polje globoko orje, ker je vsak prepričan, da globoko orana njiva je veliko veliko bolj rodovitna in se na nji veliko veliko več pridela. Kdor ima, na priliko, pet oralov zemlje, si napravi pridelk od šeststarih, če orje globokeje.

Kako globoko naj se orje, se ne more povedati, da bi bilo primerno za vsako zemljo; to mora vsak gospodar po svojem svetu razsoditi. Če se navadno orje pol čevlja globoko, se orje globoko, ako seže drevo en čevlj ali še globokeje v zemljo.

Zakaj pa naj se orje globokeje, ali kaj se doseže z globokim oranjem?

1. Rastline se zamorejo bolj terdno ukoreniniti in korenine take so močnejše.

Da je globoko oranje dobro pri taci sadežih, kateri se okopujejo, ljudje že dolgo vedó, — da bi globoko izorana njiva tudi koristila žitu, niso verjeli, ker so mislili, da koreninice žita se bolj plitvo in poverh razširjujejo. Al ta misel ne velja več od tistega časa, od kar so skušnje učile, da, če je njiva dobro obdelana, grejo tudi žita s svojimi koreninami precej globoko v zemljo, in da na taki njivi ne poleže žito tako lahko, ker ima močnejše bilke.

2. Se pridobi več rodovitne zemlje.

Dosto gnojnih stvari na njivi se poplakne globokeje v zemljo, kjer se zbirajo brez koristi za korenine, ki ne sežejo do njih; pa ne le, da tako rekoč dobra stvar mertva spodej leži in brez koristi, temuž zatuhnjena in zraku odtegnjena se še spridi in postane škodljiva. Če pa se zemlja globoko orje, pridejo vse te stvari na verh in so sadežem gotova dobrota.

3. Globoko preorana zemlja se lože zgreje.

Zrak gré lože v globoko zorano zemljo in z zrakom prešine gorkota tudi spodnjo plast; tudi deževnica pride lože doli in ž njo se ogreje spodnja zemlja.

4. Naj je vreme suho ali mokro, vselej je globoko izorana zemlja bolja za vsakteri sad, ki v taki zemlji vselej dobiva primerno mokroto.

Če je vreme deževno, popiva taka globoko rahla zemlja mokroto lahko in odpeljuje preobilno močo iz verha; če je suša velika, ostane spodej zemlja dalje vlažna.

Tudi je lože v taki zemlji pleti in sploh polje na vsako stran z večjim pridom obdelovati.

Ali je pa globoko oranje za vsako zemljo prav?

Naj bolje je globoko oranje za debelo ilovnato zemljo, pa tudi za tak svet, kjer je zgornja zemlja drugačna, spodnja pa tudi drugačna, da se po globokem oranji obojna skupej pomeša; tudi tam je globoko oranje dobro, kjer je spodnja plast zemlje taka, da ne spuša moče skozi.

Manj dobro pa je globoko oranje za vsak tak svet, kjer je zemlja bolj rahla in je tudi spodnja zemlja taka, da rada močo skozi spuša.

Gotovo slabo pa je globoko oranje na taci zemljiših, kjer je pod lahko pešeno zemljo plitva plast ilovce, ktera zaderžuje močo, da ne more hitro skozi.

Popolnoma nemogoče pa je globoko orati na taci zemljiših, kjer spodej večje kamnje leži ali kjer je spodnja zemlja terda, da se le težko rovati dá.

Vse to je tedaj treba porajtati, da gospodar vé, na katerih zemljiših naj se loti globokejega oranja.

(Dalje sledí.)

Gospodarske skušnje.

Češminjevec je najboljši namestnik hladivnega limoninega soka.

Ko so češminjeve jagode dozorele, naj se jih nabere nekoliko, se zmečkajo in njih sok naj se očisti takole: Zmeša se vsak funt izprešanega češminjevca z enim lotom popolnoma razbeljenega in v prah zmletega oglja (iz lesa) in pol lotom čistega vinskega kamna (Weinstein). Ta zmes naj 12 ur mirno stoji, potem naj se precedí skozi kosmat papier (Fließpapier). Precejeni češminjevec se vlije v majhne steklenice, ktere naj se dobro zamaše s skorjenim zamaškom potem zakapijo in v kleti ali na drugem hladnem mestu hranijo. Tako ostane tak sok veliko let dober in z vodo zmešan je dobra hladivna pijača v veliki vročini, pa tudi v vročinskih boleznih, v katerih zdravnik pripustí hladivne pijače.

Vinu podobna pijača.

Naj se naberajo jabelčne in hruševe lupljenice, naj se posuše, pa hranijo na suhem mestu tako dolgo, dokler jih veliko vkup dobimo. Potem jih denemo v pripravno posodo, jih polijemo z vodo, ter jih postavimo na srednje tople kraj. Ako bi lupljenice preveč vode popile, jim je dolijemo polagoma, kolikor je pomanjkuje. Kakor hitro začena vinsko vrenje (kar se spozna po duhu), odcedimo tekočino, in iztlačimo še nekoliko lupljenice. Ta odcejeni in izprešani sok pre-

*) Izpisek iz dr. Hartsteinovih bukev od angležkega in škotskega kmetijstva.

NOVIČ

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v sredo 5. septembra 1855.

List 21.

Globoko oranje — zakaj in kadaj je dobro?

(Dalje in konec.)

Kdor pa hoče s pridom globoko orati, mora vediti sledeče:

1. Mokra zemlja se mora poprej na suho djati.

Čeravno se globoko orana in tako globokeje zrahljana zemlja hitrejši poverh osuši, je vendar potreba, tak svet poprej osušiti (z vrezanimi grabni ali dre-nažo), ker voda v taki zemlji, ktera je spodej zlo mokra, še zavoljo tega ne more odtekat, če se globoko orje.

2. Globoko oranje naj se, če je moč, opravi pred zimo.

Zmerzlina pozimi zdrobi sirove gručice; tudi je pred zimo globoko orana zemlja pripravljena za vse zboljške, ki ji doleté skozi bolj dolgi čas iz unanjega zraka in marsiktera rudninska stvar, ki ji je primešana, se sparsténí čez zimo. Kadar se z globokejem oranjem spodnja zemlja rahlja, je pa posebno na to gledati, da je zemlja takrat suha. Marsikdo, ki ni tega porajal in je v mokrem se lotil globokejega oranja, jo je slabo opravil, in potem je dolžil globoko oranje.

3. V globoko orano zemljo naj se iz-perva sadijo korenstva (korenje, repa, krompir itd.) ker te se kot pervenci na taki zemlji naj bolje obnašajo; zraven korenstva pa tekne taki svet naj bolje bobu. Žita, posebno pa ozimine, nikoli ne sej v prvič na tako obdelano zemljo.

Ta razložek je menda zato, ker sadeži, kateri delajo korenike, so zadovoljni tudi s tako zemljo, ktera je manj podelana, in ker jim tudi obilost razstopljivih železnih soli ne škoduje. Tudi bob je tak sad, ki je zadovoljen skor z vsakim živežem in sesponaša dobro skor na vsaki zemlji. Žita pa so že bolj kočljive; če ni zemlja po podnebnim zraku dosti podelana, jim ne tekne; tudi zlo zrahljana zemlja jim ni všeč. Za žita je globoko orana zemlja še le v drugem ali tretjem letu dosti terdna, in v tem času se je parst že tudi bolj podelala. Za ozimino je taka zemlja še zatega voljo manj pripravna, ker v rahli zemlji nježnim žitnim koreninam zimski mraz še bolj škoduje. Edino jaro žito, ktero se v taki zemlji dobro obnaša, je ovës, kateri se včasih tudi izperva v tak globoko izorani svet seje.

4. Globoko orana zemlja naj se dobro pognoji.

Gnoj močnejše rahlja sirovo zemljo, jo zgreje in tako stori, da jo tudi podnebni zrak bolje podela. Razun tega dobivajo na taki frišno pognojeni zemlji rastljine že ob prvi mladosti pripraven živež, da so korenike in perje krepkeje in se potem lože branijokaki drugi škodljivosti sirove zemlje. Posebno dobro tekne

zemlji, kadar je globoko izorana bila, gnojenje z ap-nom; tako ravnaajo na Angležkem povsod.

Pri nas se sicer pogostoma sliši, da le takrat je prav, globoko orati, ako je gospodar v stanu, na verh spravljeno spodnjo zemljo dobro gnojiti. Angležkega kmetovavca pa ne moti to celó nič, in prav za prav je ta misel le včasih resnična in prava. Zakaj, če je zemlja dobra, posebno, če je spodnja enaka zgornji, ali če je spodej lapor (soldan) ali apnica, se bo vselej tudi brez močnega gnojenja splačalo, če se spodnja zemlja spravi na verh; to so skusili na Angležkem že stokrat; celó na slabelih zemljah se je globoko oranje dobro skazalo.

5. Varovati je, da po globokem oranji na svet spravljene červi ne škodujejo setvi.

V več krajih Angležkega so skušnje učile, da so červi veliko škodo prizadevali setvam, če so njivo spomladi globoko preorali ali pa v jeseni izorano berž z ozimino obsejati. Profesor Johnston pravi, da se to zatega voljo zgodi, ker globoko oranje spravi veliko červive zalege in červov na verh zemlje. Če se zgodi to v jeseni in ostane njiva čez zimo neobdelana, jih pokončá srež. Če pa se v jeseni globoko izorana njiva prec z ozimino poseje, ali če se spomladi izorje in obdela, se zaredé červi lože pod krilom ozimine tudi čez zimo ali pa spomladi, ko jih sončna toplota k življenju izbuja — v škodo posetvam. Naj že je to res tako, kakor profesor Johnson razjasnuje, ali pa ne, — to je gotovo, da, kdor misli globoko izorati za to pripravno polje, naj v pravem času opravi to, da ne bojo podzemeljski merčesi mu škode delali.

Vsaka reč, če še sama po sebi tako dobra, se zna v škodo obrniti, če se ne opravi prav in v pravem času.

Gospodarska skušnja.

(Dvojne šipe na oknih pozimi) grejejo hišo tako, da lahko rečemo, da se ž njimi veliko derv prihrani, in sedanji čas, ko so derva zmiraj dražje, so tolikanj bolj na pravem mestu. Da bo to vsak lahko sam spoznal, bomo ob kratkem to reč razložili. Koliko bolj kurimo v hiši in kolikor merzleje je zunaj, toliko več toplote uide skoz okna iz hiše. Sploh smemo reči, da pozimi razložek med notrajno toploto in unanjim mrazom znese kakih 16 stopinj po Romirjevem gorkomeru. V 12 urah se zavolj tega razložka toliko toplote skoz eno okno zgubi, da bi se ž njo dalo 60 funtov merzle vode v krop spremeniti. Da pa 60 funtov merzle vode postane krop, je treba 4 funte derv — tedaj se v 12 urah zgubi 4 funtov derv. Če ima družina 5 okenj v svojem stanovanji, bo vsak danja zguba skoz nje 20 funtov derv. Če pa ima izba dvojne šipe (znotraj in zunaj), se prihrani 10 funtov derv na dan — v 3 ali 4 mescih to znese precej. Ni tedaj prazna potrata, če si gospodar napravi dvojne šipe na oknih svoje hiše.